

*Гончар Л.В.,
доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ*

ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА У ТВОРЧОСТІ

В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Більшість науковців поняття «відповідальне батьківство» розглядають як соціально-психологічний феномен, що, базуючись на певній системі знань, умінь, навичок, почуттів, якостей, реалізується у відповідальній поведінці батьків, спрямованій на виховання і розвиток дитини, формування її гармонійної особистості. Відповідальне батьківство є найвищим рівнем батьківської компетентності, яка характеризується поєднанням когнітивної, ціннісно-емоційної і поведінкової сфер, тобто знань, почуттів і дій.

Ключовою ідеєю відповідального батьківства є, на наш погляд, відповідальність батьків за життя і долю дитини перед собою і суспільством. Як писав Василь Сухомлинський, «Важка дитина – це дитя пороків батьків, зла сімейного життя, це квітка, розквітаюча в атмосфері безсердечності, неправди, обману, ледарства, презирства до людей, зневаги своїм суспільним обов'язком» [2, с.4].

Це означає те, що найперше батьки мають бути відповідальними за дитину. Молоді люди, вступаючи в шлюб, повинні мати чітке уявлення про власну відповідальність щодо майбутньої дитини чи дітей, знати нормативні документи щодо прав дитини, вміти оцінювати себе як батька чи матір, здійснювати контроль своєї поведінки через призму відповідальності.

Тепер по-порядку коротко розглянемо основні складові поняття «батьківська відповідальність».

Когнітивна складова (знання) передбачає: наявність у батьків знань, необхідних для повноцінного подружнього життя (загальна культура поведінки, знання про здоровий спосіб життя, знання про статеве життя та ін.); наявність у батьків знань для повноцінного виховання дитини (знання про вікові та індивідуальні особливості дитини, комунікативні знання, знання оптимальних форм і методів виховання дитини в сім'ї).

В. О. Сухомлинський справедливо вважав, що «суміш дрімучого безкультур'я й егоїзму є ґрунтом самодурства в сім'ях» [1, с. 142], натомість «Знання, наука, освіта – велике духовне багатство нашого народу. Це могутня ріка, хвилі якої несуть уперед культуру, творчість, думку, геній народу. А живиться ця ріка мільйонами маленьких струмочків – родинних вогнищ культури, освіти, знань» [1, с.169].

Наступний компонент відповідального батьківства – емоційно-ціннісний – має такі показники, як-то: любов до дитини; ціннісна єдність всіх членів сім'ї (орієнтація всіх членів сім'ї на почуття любові, поваги, взаємної і моральної відповідальності; на цінності сім'ї і роду; на виконання основних побутових сімейних обов'язків; на створення в родині комфортної морально-психологічної атмосфери тощо); прийняття дитини (безумовне позитивне ставлення до дитини, повага до її гідності); надання орієнтирів дитині щодо дотримання моральних чи суспільних норм (ціннісні орієнтації).

Ця складова є регулятором взаємин молодого подружжя, визначає їхнє ставлення одне до одного, дітей, ближніх і соціуму загалом. Важливим є узгодженість уявлень подружжя щодо ролей батька і матері, їхніх функцій, відповідальності, гендерних ролей чоловіка і жінки в сім'ї.

У творчості В. О. Сухомлинського емоції і почуття у сімейному вихованні дітей займають чільну позицію.

Альою і омегою сімейного виховання великий педагог називав вічне питання: як поєднувати вимогливість і доброту, суворість і ласку, слухняність і свободу у вихованні дітей. У чому ж полягає вона, мудрість батьківської любові? – запитує він читача. І відповідає: вища мудрість батьківської любові полягає у тому, як батьки і матері вміють розкрити перед дітьми справжні джерела радощів життя. Оскільки дитяче щастя за своєю природою егоїстичне, добро і благо, створені для дитини старшими, вона сприймає як належне. Тому дитина має бути не лише споживачем радощів, батьки мають навчити її не лише одержувати, а й віддавати.

Не потрібно відділяти дитину від сумних моментів життя. Згадаймо мудрі

оповідання В. О. Сухомлинського «Миколі стало легше», «У кого радість, а у кого горе», «Майже чарівна розмова» та ін., які спрямовані на виховання чуйності, турботливості, милосердя і які можна з успіхом використовувати як у роботі з батьками, так і дітьми.

Наступною складовою поняття «Відповідальне батьківство» є поведінково-діяльнісна, показниками якої є: елементарний догляд за дитиною (задоволення потреб дитини в їжі, одязі, відпочинку, грі; гігієнічні потреби); гарантія безпеки (вміння і спроможність батьків створити безпечне середовище для дитини та гарантувати її захист); уміння застосовувати необхідні знання (які постійно оновлюються) у спілкуванні та взаємодії з дитиною; уміння регулювати власні емоції і поведінку; контроль емоцій дитини у взаємодії з іншими.

Ось як оцінює важливість щоденної батьківської праці В. О. Сухомлинський: «...жити в шлюбі, жити день у день разом, в одній кімнаті, не в щасливі години побачень, а все життя – це не стільки черпати воду з криниці щастя, скільки відкривати нові джерела – це великий, ні з чим не порівнянний труд» [1, с.185].

Отже, всі твори В. О. Сухомлинського просякнуті думкою про те, що запорукою оптимального виховання дитини є мудре поєднання любові і вимогливості з обов'язковим визнанням гідності дитини, повагою до неї як до особистості. Ця формула успішного батьківського виховання є і буде актуальною у всі часи.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ: Радянська школа, 1978. – 263 с.
2. Сухомлинский В. А. Трудные судьбы. Москва: Знание, 1967. – 79 с.